

Фото © Богдан Ластівка

Володимир Килинич
(1955, Кіровоградщина) Публіцист, громадський діяч. Живе в Чернівцях з 1962 року, чудово знає місто та його мешканців. Закінчив середню школу № 30 та фізичний факультет Чернівецького університету. Почав писати ще в школі, продовжив в університеті, писав у тому числі і для КВК, в якому брав активну участь. Чернівці — головний герой п'яти його книжок, які написані у своєрідній авторській манері. Для неї характерні легка іронія та дотепність разом із глибоким ліризмом. Ця манера захоплює та налаштовує читача на співпереживання, вона запам'ятовується та приваблює. Друкувався у США, Ізраїлі, Німеччині, Австрії, в багатьох чернівецьких, київських та львівських виданнях, публікувався на інтернет-ресурсах.

Всі ці тексти заслуговують на те, щоби стати культовою книгою чернівчан і про Чернівці. Хто рано встає, той добре пише!!! Я також зранку спочатку читаю твій текст, а потім починаю думати про каву!

Андрій Курков

У нас з автором одні і ті ж Чернівці. Ми розуміємо їх однаково. Це не місто, не Острів, яким його бачить Ігор Померанцев, не крапка на географічній карті, не стаття у довіднику і навіть не те, про що думають його нинішні мешканці. Наші Чернівці — це Всесвіт. Всесвіт, наповнений відомими і ще не відомими нам сенсами. Ми продовжуємо пізнавати місто і будемо це робити до останнього дня. І я вдячний Володимирі Килиничу за його прекрасну місію — щоденно нагадувати мені про це.

Данило Яневський

Володимир
Килинич

ЧЕРНІВЦІ НА КРИСАХ КАПЕЛЮХА

Володимир
Килинич

Чернівці
на крисах
капелюха

Володимир Килинич

Чернівці на крисах капелюха

(Роман у есеях)

УДК 39+82-3+929

К 39

Килинич Володимир

Чернівці на крисах капелюха : Роман у есеях / Володимир Килинич. – Чернівці : Книги – XXI, 2024. – 392 с.

ISBN 978-617-614-663-6 (паперове видання)

ISBN 978-617-614-562-2 (електронне видання)

Чергова книжка Володимира Килинича – знову про Чернівці. Цього разу автор обрав манеру легких коротких есеїв про рідне місто та його мешканців. Вони вибудували собою, на думку автора, цілий роман. Тут і діалоги, й іронічні нариси, і навіть філософські трактати короткого змісту. Володимир Килинич продовжує себе у жанрі іронічного спостереження за сучасним життям міста.

Він наполегливо відшукує у власній пам'яті та у сучасних реаліях цілісну картину нових Чернівців, міста, яке близьке і дороге йому та його поколінню. Вже звичний авторський стиль з гумором та іронією не залишає читача байдужим.

Моїм онукам

Сашкові та Іванкові.

Виростіть Чернівчанами

Усі права застережено.

Жодну частину з цього видання не можна копіювати або відтворювати в будь-якій формі без письмового дозволу видавництва.

© Книги – XXI, 2024

ISBN 978-617-614-663-6 (паперове видання)

© Володимир Килинич, 2024, *текст*

ISBN 978-617-614-562-2 (електронне видання)

© Анна Стьопіна, 2024, *обкладинка*

Я люблю жити.
Мені подобається це робити в Чернівцях.
Я примірявся до багатьох інших міст
і навіть країн.
Але мій розмір – Чернівці.
Це моє місто.

27.03.23

ПРОЛОГ

Чернівці — тилове місто лише формально. Війна змінила багато чого в Чернівцях. Це тільки на перший погляд ніби нічого не відбувається. Ні, відбувається, і чимало.

З'явилося багато неголених мужчин.

Неголеність стала достовірною ознакою заброньованості, надійної і довговічної (не лише моє спостереження, навіть — не стільки моє). Мовляв, немає коли мені голитися, я гранично зайнятий і постійно на війні. Під час спілкування на свіжому повітрі деякі неголені чоловіки широко розставляють ноги — ви помітили? Так вони демонструють, що міцно стоять на землі і є її хазяями. Але захищають її інші.

Все стало в одну мить «тактичним»: труси, окуляри, бюстгалтери, олівці... Можливо, це такий маркетинговий хід, не знаю. Але не віриться у тактичну природу окремих речей, які ще вчора були звичайними.

На сигнали повітряної тривоги ніхто в Чернівцях не звертає уваги. Дарма, здається. Вічно живі — це точно не

про нас, а про лєніна. А в Чернівцях буцїм і живуть один раз, але так, нїби вїчно.

Декому під час війни спадає на думку помирати. А місцеві ідіоти випромїнють оптимїзм у смертельних дозах. Арестовичі!

Вдають, що нїчого не коїться, а якщо коїться, то десь там, далеко.

Суттєві зміни сталися і зі мною, глибоко в мені.

Про минуле пишу російською. Можливо, хтось це не сприймає. Російська так само воєє на фронті, як і інші мови, щоб ми могли говорити українською.

Можливо, колись цю мову визнають різновидом української?

Одне лишилося незмінним: наступного дня після війни ми будемо так само тішитися нашим містом.

НА ЖАЛЬ

Справа йде до 70-ти. А це, на жаль, уже не жарти. Це небосхил незворотної та суворої підстаркуватості, за яким не видно краю. Його там немає.

На голові все більш помітне зменшення кількості колїсь жвавої та рясної рослинності. Редизайн зачіски вже допомагає так собі – видно, що рослинність вбавляється з кожним роком, а то й швидше.

Разом з нею зменшується кількість друзів – хтось іде, на жаль, природним шляхом, хтось зачинається у квартирі, і його не видно на вулицях роками. Багато хто поїхав, і ти здивовано бачиш їхні давно не бачені в місті обличчя на просторах фейсбуків, тіктоків, інстаграмів та на тлі чужих, нечернівецьких руїн чи реклами.

Все частіше виникає бажання просто споглядати та згадувати – прямий шлях ув обїйми минулого, тому відганяєш це від себе. Та й не повернути вже минуле. І не хочеться повертати. Яким би не було майбутнє, все ж таки подумки націлюєшся туди.

Іноді рятує вранішня пробіжка, яка, власне, є пішими прогулянками у схожому на спортивний одязі – неспішними, але граціозними, з високопіднятою головою – в парку, не пам'ятаю імені кого, позаяк усе довкола вже перейменовували декілька разів. При цьому зустрінутим там дідуганам демонструєш, що тобі кудись треба в цей ранній час, але точно не туди, куди їм, а молоді – що ти такий самий молодий, як і вони, тільки не біжиш, адже нікуди не поспішаєш. Але все це, на жаль, не так. Хоча хто його знає?..

Почалася клята війна, і зовсім загубилися ниті, які з'єднували з містом. Під час прогулянок здивовано спостерігаєш за ним буцім уперше. Місто тепер не любиш, із ним просто миришся. Воно вже давно не твоє і належить іншим людям. Тим, які молодші. Вони переробили місто під себе – зробили зручнішим, протяжнішим. Ним тепер, виявляється, зручніше їздити, а не ходити. Кобилянської зовсім чужа. Вона європейська, а не чернівецька. Вона така, як усе в Європі, – строката, багатоголоса, з кленами посередині, і ти вже не бачиш, хто йде тобі назустріч, а відтак загубив половину перехожих. Утім, це тебе обходить, тому що насправді ти загубив не половину перехожих, а значно більше. Нині можна пройти вулицею Кобилянської чотири рази від початку й до кінця і нікого не зустріти. Нікого! На зміну пельменним, кулінаріям, кафетеріям та піріжковим прийшли піцерії. Проте це не новина. Але ти так само мислиш масштабами своїх пельменних та піріжкових.

Друг та одноліток Данило полум'яно закликає вештатися барами і пити алкоголь. Ти й так, мовляв, достатньо пожив, щоб берегти здоров'я. Гарне здоров'я – це просто метод дуже повільного вмирання, каже він і знову закликає пити й гуляти.

Але хочеться вичистити душу до стану дитинства, до заводських налаштувань.

Не варто втомлюватися від боротьби. Коли людина втомлюється боротися, вона вдає, що помудрішала.

А скоро весна.

Це надзвичайне видовище! Воно гідне пера, ліри, банджо, сітара!

Зараз час зупинився. Про нього не думалося взагалі впродовж кількох крайніх років. Відколи почав замислюватися про самого себе, про те, навіщо, кому і коли.

Частіше хочеться спати. Але не просто спати, а вдумливо, відчутно і щоб сни, які прийдуть, були справжніми. Без польотів, перетворень чи крупних виграшів у грошово-речову лотерею.

Хочу мовчки сидіти на чомусь твердому. Одягнувши окуляри і нічого не читаючи. Хочу закинути ногу на ногу і скласти руки на грудях. А ось їсти не хочеться – ні солодкого, ні солоного, ні гіркого. Пити також – тому що пити воду немає сенсу, спиртне – рано, а пиво – пізно.

Хочеться, щоби хто-небудь погладив по голові. Не проти, якщо хтось зазирне в очі чи запропонує чимось зайнятися, але не складним і таким, що не вимагає моєї

особистої присутності. Щоб на відстані якось, легко та мовчки. Без звуку.

Напали лінощі. У мізках, на кінчиках пальців. О, до речі, про пальці. Чи не пограти мені на гітарі? Наприклад, згадати «Girl»? Одначе ні, не те. На жаль.

За вікном, здається, сніг. Гадаю, мені не завадить легка та обережна прогулянка вечірньою вулицею, коли повз прослизують гарненькі дівчатка без головних уборів. Та й у головних уборах теж.

Яка ж це підстаркуватість?

СУСІДИ

Мое загалом щасливе дитинство пройшло в будинку 145 по вулиці Головній (тоді — леніна). Така велика жовта п'ятиповерхівка прямо навпроти стадіону «Буковина» (тоді ще «Авангард») з великим двором усередині й навіть зі шматочком справжнього лісу, а через паркан — прикордонний загін із живими козулями на території. Все це визначало наші дитячі ігри і навіть мрії. Ну, типу, будемо всі прикордонниками, коли виростемо, чи мандрівниками — хто не згодиться за станом здоров'я.

Тепер я в тому дворі, де був надзвичайно щасливим, не буваю. Ні, заходив якось після 30-річної паузи. Але дарма: там уже мало що нагадує про минуле. Ностальгувати не дуже вмію, але розумію, що ностальгія — це коли хочеться повернутися, але немає куди. Ось тому і не ходжу туди.

Будинок здали в експлуатацію 1962 року, і був він особливим — «обкомівським». Мешкали там тоді ще дуже молоді рядові працівники міської та обласної влади, декілька журналістів, пара міліціонерів і навіть багатодітна

двірничка тьотя Стефа. Це потім мешканці будинку 145 стали відомими і переселилися в більш «круте» житло в центрі міста. Річ у тім, що хоча будинок і був особливим, але все одно являв собою звичайну «хрущовку», правда, дещо поліпшену.

Ми жили у квартирі 34. У квартирі 35 з нами сусідила родина Кравчуків — Леонід Макарович з дружиною Антоніною та сином Сашком. Тихі, помірковані, інтелігентні та гарні люди. Глава сім'ї тоді працював на рядовій посаді в обкомі партії і, найімовірніше, навіть не здогадувався, що за якихось 30 років стане президентом. Не Америки, правда, але все одно. Не припускали такого, звісно, і ми, сусіди.

Кравчуки першими в нашому під'їзді обзавелися телевізором, і щовечора в їхню невеличку двокімнатну квартиру набивалося душ по 15 сусідів для перегляду телепрограм. Враховуючи камерний характер стилю життя господарів, вони вочевидь робили над собою певні зусилля в такі томливі години, але мирилися з цим. Тоді були такі часи — ключі від квартир усі клали під килимок біля входних дверей, а якщо хазяї були вдома, то двері взагалі не зачинялися. Заходь! Сімейними внутрішніми справами слід було займатися або до початку матчу, або після його завершення. Це «правила соціалістичного співжиття».

Потім Кравчуки поїхали, і в ту квартиру вселилася родина Кілару Івана Івановича. У нього була своя уява про

соціалізм і його правила. З квартири тепер цілодобово лунали щемливі весільні пісні села Молниця або журливі народні дойни у виконанні господаря. Там завжди було весело, хоча й не дужелюдно. Добробут радянських людей зростав — телевізорів у під'їзді стало більше, і потреба ходити по сусідам «на телевізор» відпала. Сусіди могли, звісно, завітати послухати пісні, але акустика будинку дозволяла робити це віддалено.

Леоніда Макаровича, уже на відпочинку, я зустрів через багато років у Відні. Підійшов до нього, нагадав про себе. Він згадав чи зробив вигляд, що згадав, і велично поплескав мене по плечу, вимовивши фразу, очевидно, вперше почуту ним ще тоді давно в Чернівцях: «Аіч Чернауць».

А ось якби був живим Іван Іванович Кілару, то він при зустрічі обов'язково обняв би, заспівав би якусь веселу пісню, розповів би не менш веселу історію і запропонував би негайно разом прочитати свіжий номер його газети!

ПК

Комп'ютер увірвався в життя чернівчан у 90-ті роки занадто несподівано. Наче весняний вітер зі священної гори Цецин. Ну грав десь хтось із grosмейстерів у шахи з ЕОМ, ну хай би собі грав і далі! Але ж ні, треба було придумати так звані персональні ЕОМ, які скоро стали називатися комп'ютерами і зв'язали всіх нерозривно. Міцно, навіки.

Моє покоління зустріло нову пошесть насторожено. Хтось відразу відкинув і ще щільніше всівся біля телевізорів, з надійною газеткою в руках, хтось був байдужим та спокійним, а когось ця справа зацікавила не на жарт.

Особисто я розташувався посередині. Без фанатизму, але з цікавістю. Непомітно ми розучилися писати ручками та малювати олівцями чи фломастерами. Хоча плюсів накопичилося більше.

Але давайте все ж замислимося про те, що відбулося.

Самітництво припинило бути перевагою найбільш обдарованих. Тепер всі самотні — лише ти й монітор. Со-

ціальні мережі — сурогат спілкування, часом доволі небезпечний. Засуджувати чи не бачити цього не має сенсу — комп'ютер, інтернет уже настільки глибоко в нас, що пізно щось робити.

Тривожна ознака — фрагменти штучного інтелекту все частіше з'являються довкола нас. І, здається, він нас перемагає. Те, що видавалося свободою, зробило нас цілковито залежними.

Комп'ютер хворобливо переріс самого себе. Він уже не інструмент для роботи, а дещо більше — друг, учитель, коханець навіть. Йому довіряєш таємниці, з ним ділишся сокровенним. Чи не занадто?

Комп'ютер непомітний. Цим надзвичайно небезпечний.

А що він дав світу?

На це питання я отримав відповідь на Кобилянської, де прогулювався весь у тьмяній надії хоча б побачити Буму. Двоє приїжджих голосно сперечалися. Один кричав іншому:

— Ну а що дала світу Албанія? Чи Монголія? Чи Словаччина?

— Словаччина дала світу Чехію, вийшовши із Чехословаччини, — спокійно відповів інший.

Комп'ютер не вийшов, а ввійшов у нас. І це, здається, назавжди.

ГІТАРА

На гітарі зазвичай грали старші. Але була та гітара семиструнна, з відповідним репертуаром. Сумним. Тому що струн було на ній багато і кожна повинна була виплакати.

Вперше, як грають на справжній шестиструнній гітарі по-сучасному на той час, я побачив і почув на розі Головної (тоді — Леніна) і Руданського. Якийсь волохатий хлопець у брюках кльош грав і співав «Будинок сонця, що сходить». Здається, то була саме ця річ. Затамувавши подих, його слухало півтора десятка хлопчаків. Був серед них і я.

Потім були танці в школі і знамениті чернівецькі гітаристи — Марцинішин, котрий грав, як Маккартні, навпаки, і, звісно, чернівецький Джиммі Гендрікс Мамедов, на прізвище Мамед. Гітаристи, як птахи у зграї, збивалися у ВІА.

Мене вчив грати знайомий хлопець — уже не пам'ятаю, чи то Андрій Алексєєв, чи то Олексій Андрєєв. Він був

дванадцятим учнем-апостолом Мамеда. Хоча насправду Мамед нікого не вчив, а просто давав потримати свою червону чехословацьку гітару «Jolana Tornado».

Річі Блекмора з мене не вийшло. Але кілька сердець адресно підкорив.

Початок 60-х ознаменувався просто неймовірною популярністю цього музичного інструмента. На гітарі грав, кажуть, навіть товариш Брежнєв між засіданнями підстаркуватого політбюро, не кажучи вже про людей поменше. Тисячі різних «девушек с распущенной касой» малювала збуджена уява мільйонів хлопчаків по всій країні.

Гітар не вистачало. Промисловість і вдень, і вночі виробляла танки, а гітари робить було нікому. Доводилося народу самому їх виготовляти. І виходило. Не «стратокастер», але також непогано.

Гітара була в кожній квартирі, в кожній кімнаті гуртожитку. Навіть дівчата тоді були схожими на акустичні гітари — вигини ті ж.

Зараз гітара якось відсунута кудись у підтанцювку. Її не видно. Вона вже не на першому плані. Вона десь позаду, десь там. Та й гітари вже не ті. Тепер «фірма», про яку ми могли лише мріяти з нашими подряпанними.

Але зате пісні під подряпану гітару дряпали душу сильніше.

ФУТБОЛ

Раніше існувало мало задовольень, які можна було отримати, не знімаючи штанів.

І одним з найбільш значних був, звичайно, футбол. Що правда, й там доводилося інколи знімати штани.

Оскільки я жив навпроти стадіону, то сміливо можу заявити про те, що становлення чернівецького футболу відбувалося на моїх очах і за моєї участі як гравця нашої дворової команди, що дала світу кількох пристойних людей.

Реконструкція самого стадіону до олімпіади в 1980 році, електронне табло, нові трибуни і, зрозуміло, низка яскравих футболістів – це складові інтересу широких народних мас міста до футболу. Ходили, власне, не так на футбол, як на осіб: Леру Семенова, Кобичека, Пинзаря, Воронюка, Павленка, Проніна та інших. Їх любили міцніше, ніж вождів, ніж ленінську партію та радянський уряд разом узятих. Ті систематично погрожували народу черговим поліпшенням життя, яке не було потрібним. Давай футбол!

Коли грали кумири, глядачі забували, що це звичайний футбол, бо то була вистава – хороша і ретельно відрежисована. Багатотисячний викрик «Гол!!!» піднімав таку ж багатотисячну зграю гайворонів у парку поряд, і все це в екстазі злітало до далеких хмар, що мирно пливли над містом.

У футбольні дні у місті нічого більше не відбувалося. Навіть пленуми партії переносили на зручніший для дебатів час.

До середини другого тайму бабки, що продавали соняшникові зернята й оточували чашу стадіону, неквапливо згортали комерцію. Їх не цікавив рахунок на стадіоні – вони мали свій. Одна з них, тітка Сара, наша знайома з вулиці Руданського, нахабно заявляла нам у такі дні:

– Особисто я, пацани, досягла такого рівня прибутку, що можу собі дозволити не працювати. Щоправда, лише в неділю.

Диво завершувалося, щоби повторитися знову.

ПАРК

У парку, скільки його пам'ятаю, бігали завжди — і від міліції, і від самотності, і від нічого робити.

Тому всіх відвідувачів парку можна умовно розділити на дві великі групи: ті, що бігають, і ті, що, крадучись, гуляють.

Нас сьогодні цікавлять бігуни. Вони взагалі більш цікаві своєю різноманітністю та виразністю.

Відразу відсічемо молодь, з нею все зрозуміло: класно, стильно, з навушниками, у гарному та справжньому спортивному одязі.

Є ще досить тісна група паркових завсідників віком близько 80-ти. Такий гурток любителів квадратів. Вони у вицвілих турецьких спортивних костюмах 90-х, які дивом зберегли вигляд, хоч і сильно витягнулися у колінах і ззаду, поверх у таких же турецьких светрах з написом «Boss». Це бадьорі колишні начальники цехів заводів, яких давно немає, майстри чернівецьких залізничних депо та відставні військові. Вони збираються біля фонтану з хлопчиком і лебедями та згадують засідання парткомів,

на яких їм безжально оголошували догани за різні виробничі витівки. У них тільки тепер минувся страх, хоча й сьогодні важко впізнати у цих чоловіках переможців соцзмагань та кавалерів ювілейних медалей. Але треба. Річ у тім, що вони доволі надокучливі й повсякчас шукають нові аудиторії для спілкування.

Але найбільш виразні ті, що тікають від самотності. Їх упізнаєш відразу. Це зовсім непомітні люди віком від 50-ти років. Сірий одяг, нічого яскравого, ні сліду усмішок, завзята постава і обов'язковий плетений ще бабусею шарф. Це люди, котрі виявилися раптом нікому не потрібними — ні на роботі, ні вдома. Самотність — це найвірніший союзник тиші. Тому їх обов'язково тягне до парку, де тихо. Вони ховаються тут від спілкування. Їм не підходять рибалка чи спільні походи кудись. Там треба розмовляти, а їм не треба.

Ось вони і ходять до парку нібито бігати для здоров'я.

Тиждень ходять — місяць немає. Так і живуть.

Звісно, парк призначений і для таких.

У мене є один такий знайомий. Я чомусь спробував докопатися до його душі. Але нічого не вийшло.

— Ти що, не любиш людей? — запитав я якось у нього вранці в парку приблизно о 5:45.

— Людей? Людей я люблю. Я не люблю їхню присутність.

А я думаю, що таким людям заважає розпочати нове життя життя старе.

То ж не плутаймо життя.

ШИПАРИК

Так-так, саме так, ласкаво та довірливо – шипарик.

«Шипар» на нього говорили лише ті, хто хотів випити зранку. Зло і нетерпляче. Але це прикладна обставина, нас із вами цікавлять контексти щастя.

Про шипарик не писали тільки ліниві та Петро Кобєвко. Але я коротко торкнуся лише маловивчених аспектів, не знайомих широкому загалу.

Добре, що в нашому житті була чернівецька шипучка. Жодним чином не пропагую цим алкоголь і не закликаю до його невгамовного вживання.

Але ті, хто починав жити з шипучки, ніколи не спивалися.

Вона добре йшла як перший, тренувальний, різновид спиртного в житті. Вона чудово розминала та готувала до більш серйозних випробувань.

Шипучка викликала почуття сильного статевого потягу до людей, але ненадовго. Почуття треба було освіжати великими ковтками напою. Зміцнювалася виконавська

майстерність і почуття ліктя, шипучка відігравала роль супутнього напою перед танцями та важливими зустрічами, які потребують максимального розслаблення.

Шипучкою важко було напиться в зюзю, але якщо напивався, то похмілля було особливо важким і безрадіним.

Це зазвичай відбувалося тому, що в шипучку додавали її старшого брата – портвейн («Мой малиш прїбавїл в весе, пїл пїтательнїе смесї», – говорили в таких випадках «шипучні» гурмани) – в особливо урочистих випадках.

Але здебільшого шипучку на урочистих гуляннях не вживали. Взагалі вживати шипучку за столом було прийнято лише на дні народження у 8-му класі, а так – це рішучий моветон.

Шипучка – напій свободи, тому вона вживалася у кущах, під парканами, на дитячих майданчиках, у туалетах клубів та у під'їздах старовинних чернівецьких будинків. Категорично не можна було її пити у кафе чи ресторанах.

Її ніколи не вживали наодинці, а лише великими дружніми компаніями, дбайливо передаючи пляшку із зеленого скла одне одному, як люльку миру.

Вживання шипучки було подібне до чайної церемонії у деяких народів Сходу. Її не прийнято було пити зі склянок, келихів або фужерів, а прямо з пляшки. Це надавало процесу відчуття польоту та граничної довершеності, зміцнювало довіру та любов.

Поки бітли та інші поп-ідоли експериментували з ЛСД, у Чернівцях експериментували із шипучкою. Якось,

наприклад, ми пили, її розсівшись на гілках молодих пло-
дових дерев у занедбаному саду біля колишнього військ-
комату. З вікон студентського гуртожитку неподалік зву-
чала вічна «Венера» (Шизгара), а ми, дозріваючи, розсла-
блено падали з гілок молодими обличчями прямо у висо-
ку траву. Але все одно, на відміну від буржуазних ідолів,
у нас жертв ніколи не було.

На шипучці виросло ціле покоління цілком пристой-
них людей, які спілкуються тепер різними мовами, зокре-
ма й на івриті.

І все-таки шипучкою не напивалися. Впивалися моло-
дістю.

Втім, добре, що її більше нема. Не тягне в минуле.

18+

І все-таки хоч який, але секс у СРСР був.

Тільки йому не надавали стільки значення, як зараз.
Він тихо супроводжував кохання, чи що там у кого.

Іноді від цього супроводу народжувалися діти. Причо-
му часто несподівано, але завжди зберігалася інтрига —
було невідомо, хлопчик, дівчинка чи обидва. Жодних УЗД!
Які УЗД? Вигадали теж! Тож не до сексу було. Комунізм
треба будувати!

Ну, а в принципі ніхто не говорив, мовляв, підемо за-
ймемося сексом. Говорили просто — підемо. Час, мовляв.

Може, від цього хтось вважав, що сексу не було. Але
в той час навіть якщо рухатися в нікуди, все одно опини-
вся в де.

Та й пісні були не про секс, а про кохання. Навіть рим
не існувало до слова «секс». Просто заборонили їх, і все.

Я ось думаю, що тут теж могла статися плутанина. Секс
ніхто не називав кексом, як зараз, щоби приховати його.
Може, тому казали, що його раніше не було?

Уроків статевого виховання не проводили, нас збирали в класі 10-му в будинку санітарної освіти та розповідали про види венеричних захворювань. Все! Цим наголошувалося, до чого призводить секс (чи те, що так не називали), а кохання таких проблем не має. Любіть, мовляв, тільки.

Коханих, на відміну від єдиних, багато не буває.

Тому в цьому сенсі сексу жодного, звісно, не було.

А все інше, безумовно, було, і кожен сам вирішував, чи це секс, чи це одразу кохання, чи це просто дуже міцна дружба.

Тобто сексу відводилася суто технічна, другорядна роль. Нічого одухотвореного в ньому не було.

Тому соромно було пропонувати людям чистий секс — його ховали у святкову кольорову коробочку кохання.

І що старшою ставала людина, то більше ставало розваг, які можна було робити лежачи.

А що молодь?

За соціалізму, коли просто хотілося сексу, але зізнатися собі в цьому було соромно, їхали на риболовлю.

На гарній риболовлі й трипер — улов.

ПІЗНО

Ми з вами і не помітили, як зникла стара ресторанна культура міста.

А була вона у Чернівцях цікава, дісталася нам з колишніх часів. Та не вберегли.

Дехто з «олдів», напевно, пам'ятає, що до чернівецького ресторану потрапити в джинсах чи без краватки було досить складно.

Але ця культура безповоротно пішла разом із найстарішими ресторанами. Їх було небагато, але вони, слід сказати, були непоганими. Найяскравішою зіркою на ресторанному небосхилі Чернівців, звичайно, світився «Дністер». «Ви прийшли в наш ресторан відпочити чи щось замовлятимемо?»

Ще виблискували «Привокзальний», «Пролісок» на кемпінгу, «Театральний», «Київ», «Буковина» та «Чернівчанка», заклад у Садгорі і в аеропорту. Пізніше — комплекс на Валя Кузмін, щось зелене. Мабуть, усе.

Ще зовсім недавно на зупинці біля Будинку офіцерів якісь жалісливі люди виносили на візку одного з останніх

чернівецьких ресторанных музикантів. Його імені не пам'ятаю, хоч знав, звичайно. Він грав на акордеоні якісь старі мелодії, такий жалюгідний і хворий. Потім зник. Дуже символічно, на жаль.

А мені згадалося, як студенти університету вирішували питання заліків за допомогою ресторанів. Податливо-го та чуйного викладача вели до ресторану у складчину. Починали зазвичай із «Дністра». Наприкінці обіду / вечері зі значними зловживаннями із «дипломатів» дбайливо діставалися заліковки, але викладач говорив: «Ще рано!» — і його вели далі: «Чернівчанка», потім «Київ», а потім бувало пізно.

У принципі, я міг раз на місяць за свою стипендію запросити малознайому дівчину на вечерю до ресторану. Після цього дівчина ставала значно ближчою.

Але тоді ми ніколи не зловживали ресторанами.

І вони нам цього не пробачили.

КІНО

У чернівецьких кінотеатрів доля склалася приблизно так само, як і у традиційних чернівецьких ресторанів. Трагічно. Але на руїнах померлих ресторанів швидко розмножилися інші, а кінотеатри померли стоячи й поодиноці.

Тут два зовсім різні шляхи. Подивитися кіно в айфоні можна, а от поїсти там проблемно — лише віртуально. Тому власники айфонів потягнулися до шинків, а не до кінотеатрів, а ті раді старатися.

Принадність колективних переглядів фільмів утрачена, кіно індивідуалізувалося. Не знаю, добре це чи погано. Нехай висловляться професіонали.

А краса була. Приходимо ми з пацанами в кінотеатр імені Космодем'янської (Польський дім) на «напівпорнографічний», за тими мірками, фільм великого Клода Лелюша «Чоловік і жінка» з блискучим Жаном-Луї Трентіньяном і не менш, а може і більш блискучою Анук Еме (до речі вона жива — їй 91 рік!) і, затамувавши молоде дихання,

насолоджуємося постільними сценами. Випадково обертаюся в зал для глядачів і з жахом бачу своїх батьків, які також прийшли в кіно для дорослих. Вони мене впізнали.

Вдома кіно не обговорювали. Але з того часу намагався заходити до зали останнім, щоби контролювати склад глядачів. Мало що й хто.

Але саме завдяки кіно ми з подивом дізналися, що еротика — це коли жінка оголена. А порнографія — це коли жінка гола.

Цікаво, що у чернівецьких кінотеатрах на кіносеансах завжди опинявся один глядач, який докладно та голосно коментував те, що відбувається на екрані. Іноді його затикали, а іноді всі разом просто продовжували дивитись.

Особливо цікавою була реакція на поцілунки героїв: замість властивої моменту схвильованої тиші лунали сміх і хихикання.

Усього цього вже немає і ніколи не буде. Як і тих кінотеатрів.

Нині кіно інше.

Ось гортаю один із заміників кіно — інстаграм.

«Збираюся декого лайкнути. Трохи хвилююся — давно нікого не лайкав. Почистив зуби, поголився, надушився. Випив для хоробрості».

Це зовсім інше «кіно», та й не кіно зовсім.

ПОРТРЕТ

Попросили накидати портрет звичайної людини мого покоління.

Якщо швиденько, то це моложавий пенсіонер із замашками хазяїна життя та пенсією гаванського інженера.

Це людина, яка мінімум тричі міняла свою політичну орієнтацію і двічі — зачіску. У цієї людини є три темних костюми й один світлий, з них два невдіваних, а один узагалі з етикетками фірми «Трембіта». Але жоден з цих костюмів не відповідає вимогам сучасності до коміра, довжини рукавів, крою кишень тощо. Сорочки у людини мого покоління поділяються на два великі табори — білі та сині (блакитні). Одна чорна — для візитів на похорони. Кількість краваток коливається між 5 та 66, усі вони різної товщини та довжини, різної життєвої історії.

У помешканні людини обов'язково є розстроєна гітара та набір вінілових платівок. Але програвача вже немає. У шафах — різнокольорові книжки серій «Класики

и современники», «Библиотека "Огонька"» та десяток ЖЗЛ (жизнь замечательных людей, хто не в курсах).

У буфеті – кришталь: чарки, фужери, бокали, склянки та салатниці для «Олів'є». Може бути сервіз «Мадонна» з Югославії.

Обов'язково є робочий стіл, за який хазяїн востаннє сидів читати повідомлення про причини смерті товариша Черненка. Там настільна лампа та перекидний календар за 1993 рік.

Є два крісла, журнальний столик та розкладний стіл, схований між шафами.

Може бути власний старенький автомобіль, але гараж є обов'язково. Там старий холодильник «Бирюса» та старі навісні шафи з кухні. На стіні календар з молодого Юлією Тимошенко. Є підвал, у якому зимою зберігаються картопля та цибуля, що урочисто заносяться туди восени.

Можуть бути вуса, але не борода. Якщо є волосся на голові, то воно зберігає контури старих зачісок – проділ може бути посередині голови, наприклад.

Зубів немає. Замість них щось дешеве.

Може бути кандидатом в майстри спорту СРСР з бадмінтону, тому на антресолях у вітальні – ракетки та в'єтнамські воланчики у коробочці.

Рівень англійської – вміє йти нею.

До закупівель у чернівецьких супермаркетах не привчений. Звик щось перехопити в найближчих магазинах

і на базарах, перш за все Червоноармійському. По м'ясо – на Удонова.

Вже практично не п'є. Курить «Кент».

Погано ставиться до піци та піцерій, надає перевагу смаженій картоплі та пиріжкам.

Уже кінець серпня, а він купався лише в сльозах.

Найкраще, що забрав з СРСР, – дружина.

За багато років життя звик до прожиткового мінімуму.

Це та сума, на яку людина проживе мінімум років.

КОВБАСА

Чогось згадав про ковбасу та традиції.

Річ у тім, що ковбаса — культовий продукт чернівчан. Вона, за правом, посідає почесне місце у великодніх кошниках поряд з бринзою, будзом тощо. Вона королева чернівецького столу.

Скільки себе пам'ятаю у цьому місті.

Колись усі ми дуже хвалили чернівецький сервелат виробництва нашого м'ясокомбінату. Дістати (соціалізм, що вдієш?) на Новий рік паличку такої ковбаски було великою удачею. Ця ковбаса мала і смак, і запах, і післясмак — запам'ятовувалась надовго. До наступного Нового року принаймні. Можливо, це було від того, що інших ковбас не було, не знаю.

Вже і м'ясокомбінату давно немає — одні руїни залишилися, та й сервелату того, відповідно.

Ні, в магазинах є сервелат який хочеш, але знайти щось схоже на той складно. У нас загалом ковбасний апокаліпсис.

Але найбільше я шкодую через те, що втрачено ковбасу під назвою «Буковинська». Кілька років тому були якісь мляві сировокопчені спроби втримати марку, але вони невдовзі припинилися, і ковбаса з такою назвою теж у минулому. Як і дуже смачні булочки з цією ковбасою у шкільному буфеті.

Зараз ковбаси перетворилися на добрий, але дуже непрозорий і таємничий бізнес. Зрозуміти, з чого їх роблять, можна, але не хочеться. Таку ковбасу оспівувати не тягне, не кажучи вже про те, щоб їсти її із задоволенням.

Так місто втрачає традиції — немає чернівецького пива, вина, хліба (хіт продажів — «Прикарпатський»), от і ковбаси фірмової, чернівецької, немає. Залишилися тільки понти, бо вони не потребують вкладень.

Не хочеться жити минулим, їй-богу! Це не ностальгія, чорт забирай!

Але виходить, як іноді у шлюбі: чоловік без майбутнього згідний на жінку з багатим минулим.

Де жінка з багатим минулим — це наше місто, а чоловік без майбутнього — це всі ми, які втратили це минуле і навіть не шкодують з цього.

Надія лише на те, що зазвичай у чоловіка шлунок добріший за серце.

КАВА

Раніше у Чернівцях не було кав'ярень. Були кафе чи так звані кафетерії. Це щось середнє між робочими столовками та студентськими буфетами. Там каву у двохсотграмовий гранчак наливали ополониками красноїці жінки у білих ковпаках. У ті часи в Чернівцях навіть саме слово вимовляли «кофе», а не «кава», м'яко, як зараз.

Та й гурманів кави я на той час не бачив у Чернівцях. Можливо, тому, що тоді надавав перевагу пиву.

Любителів кави спостерігав у великих кількостях в одному місці на Хрещатику в Києві та інших кавових містах.

Верхом домашнього кавоманства була коричнева баночка індійської розчинної кави, яку пили по великому секрету на кухні з чайних чашок, кокетливо відставивши мізинець. Нині ці заповітні баночки служать у гаражах нащадків тих чернівчан сховищами болтів чи цвяхів.

Але кавова культура повернулася до міста напрочуд швидко.

Зараз навпаки викликає здивування людина, яка не п'є вранці капучино або не розрізняє еспрес до Горбово та еспресо. Професія баристи заслужила на повагу народу приблизно як раніше слюсаря 6-го розряду.

Порожні паперові скляночки від кави модно місяцями возити у найдорожчих автомобілях поряд із шнурами для заряджання телефонів. П'ють каву комунальні працівники та поліцейські, офісний люд та навіть неусмінені чиновники. Вираз «із мене кава» тепер означає «як я радий тебе бачити, але колись потім».

Але все ж таки на каву іноді приходять. Щоправда, дівчина, яка не прийшла на каву, може зіпсувати тільки настрій, а та, що прийшла, може зіпсувати все життя.

Чернівецький народ протверезів до невпізнання.

Помічено: капучино п'ють на заправках неодружені дівчата й депутатки місцевих рад усіх рівнів. Еспресо — бізнесмени, які цінують час та гроші. Американо — чернівецькі пенсіонери, пенсія яких понад 10 000 гривень на рік. Лате — блогерки, які мріють стати дружинами інших блогерів. Усі ходять містом з «кавою із собою», до цього звикли, і ніхто не обертається.

Все змінилось.

Не змінюється хіба баночка з-під індійської розчинної кави.

Вона така ж коричнева.

СОВОК

Так, це було так собі. Можна навіть сказати – погано. Іноді дуже погано.

Але це стало зрозуміло пізніше.

Тоді всі чи майже всі мирились. Принаймні ті, хто зараз кричить найголосніше. Мовчали чи говорили, але тихо й не те, не там і не тим.

Хто міг, поїхав. Мова не лише про чернівецьких євреїв.

Причому багато хто так і залишився у своєму уявленні про соціалізм там, за кордоном, при справжньому капіталізмі. Тож кричать там за росію.

Хоча всі ці поняття – соціалізм, капіталізм, росія – вже давно втратили своє тодішнє значення та сенси.

Але про решту.

Зараз одна з найгірших образ – «Ти "совок"!».

Але всі це розуміють дуже і дуже по-різному – і, так би мовити, ті, що ображають, і ті, що ображаються, і вже не раз ображені.

У цих словах одночасно звучать образа за те, що нічого не бачив у минулому, нічого не навчився і нічого не досяг, і ненависть до минулого за дарма прожите. Це переважно сповідують нинішні партійні, громадські та інші активісти. Вони ніколи не сплачували жодних внесків, не ходили на збори, і їм цього в житті не вистачає. Кому вистачило, ті мовчать.

В іншому випадку теж звучить ненависть за те, що не встиг «переховати» нажите і спізнився в потяг 90-х, що швидко пішов. Це збіднілі колишні багатії. Їх уже дуже мало. Вони здебільшого вимерли.

І нарешті третя категорія, так би мовити, не «совків».

Люди, які не мають поняття у тому, що це було взагалі. Злісні молоді тітки та дядьки, які не знають слів жалю та співчуття. Вони просто обзивають інших.

Так народжуються нові «совки».

З молодих. У цьому біда. Невбивна справа.

Нині війна із «совком» та його синонімами.

Він повинен нарешті програти, і він програє. Але все одно якийсь час іще волочитиме за собою поранену ногу. Або голову.

Але все одно помре.

Кожному «совку» свій час.

ЧИНОВНИЦТВО

Буваючи у столиці, Іван Петрович любив помилуватися заходом сонця, який зазвичай можна було споглядати над будівлею Міністерства інфраструктури. Це відомство йому чомусь уявлялося вінцем кар'єрних бажань. Він мріяв попрацювати там. Йому ввижалося, як він у білій сорочці, без піджака підходитиме ввечері до величезного вікна свого великого затишного кабінету на 9-му поверсі і, поплескуючи себе по стегнах, довго дивитиметься вздовж житомирської траси у напрямку невеликого міста Чернівців, що дало йому путівку у велике життя.

Іван Петрович був чиновником. Звичайним чернівецьким чиновником. Виховав він себе сам, і тому його мрії теж народжувалися самостійно.

Чиновників на душу населення у Чернівцях зараз небагато, тому вони непомітні й тихі. Особливо коли не у своїх кабінетах, а просто на вулицях міста, у скверах та парках, у чергах на ринках чи біля кавомобілів. Дрібні чиновники розмовляють тією ж мовою, їдять ту саму їжу,

тремтять у тих же маршрутках і тролейбусах, носять той самий одяг та взуття, що й прості чернівецькі громадяни.

Середні чиновники мають власні авто, щоправда, не надто дорогі. У них невеликі службові черевця, костюми «Arber» вартістю 100 доларів, барсетки із сильно схожого на шкіру турецького шкірзамінника. Їхня мова насичена службовою термінологією та зворотами. Вони, наприклад, можуть запросто запитати маленьку дівчинку, яка плаче:

— Дівчинко, ти з якого питання плачеш?

Великих чиновників у Чернівцях мало. Вони живуть у найдорожчих автомобілях із затемненими вікнами та пішки ходять дуже рідко. Тільки у межах своїх маєтків у «царських селах» міста. Прості громадяни можуть бачити великого чиновника (якщо, звичайно, захочуть) на так званих покладаннях, церемоніях, які дісталися місту у спадок від старих часів. Там чиновники всіх мастей старанно співають гімни, вдивляючись у граніт пам'ятників і дбайливо притискаючи долоню до того місця, де звичайні люди мають серце. Вони практично не розмовляють. Вони лише дають указівки: короткі, незаперечені й необговорювані.

Але про все по порядку.

У Чернівцях чиновники завжди були. Вони оселилися тут задовго до грамоти, де вперше історія згадувала про саме місто. Сюди із собою привозили чиновників турецькі завойовники, молдавські господарі, австро-угорські повелителі краю, румунські та, нарешті, радянські

«визволителі». Потім завозити перестали. Влада почала працювати з місцевим матеріалом — неблагодатним, але доступним.

За радянських часів чиновників у Чернівцях також було не дуже багато. Але вони були не такими, як зараз. По-перше, вони суворо поділялися на кілька каст. Найвпливовішою була найвища з них — партійне чиновництво. Усього, здається, близько 500 людей на всю область.

Це працівники апаратів обкому, Чернівецького міськкому та райкомів партії. В обкомі людей, можливо, 80, у міськкомі — 30 та у 13 райкомах по 20–25. Плюс звільнених секретарів парткомів ну аж чоловік 70. Це була найбільш освічена, компетентна, навчена частина чиновництва. Саме вони виконували найважчу роботу — вигадувати відповіді на всі складні питання, які щодня виникали у чернівецьких людей. У цьому по суті полягало головне завдання партчиновника будь-якого рівня. Тому партійних чиновників збивали у своєрідні вузькоспеціалізовані зграї — відділи та сектори, які курирували секретарі партійних комітетів за напрямками. Одні брехали у галузі сільського господарства, інші — промисловості, сфери послуг тощо, а всі разом — у галузі ідеології. Потрібно віддати належне — брехали настільки вміло, що чернівецькі люди потім довго зневажливо морщились від правди. А деякі, найвразливіші, не визнають очевидних речей досі.

Партійним чиновникам підкорялися всі інші групи чиновництва — радянські, комсомольські, профспілкові тощо.

Усі їх боялися. А місцеві своєю чергою побоювалися столичних. Тому всі брехали собі, начальству, підлеглим, народу, майбутньому. Страх цей чиновницький породжував численні курйози та нісенітниці, які переважно були невідомі простому люду. Ось приклад найвищого ступеня тодішнього підлабузництва:

— Іване Івановичу! Ваша ручка упали!

Нерідко людина, яка писала начальникові доповідь, потім її ж уважно конспектувала. Існував неписаний дрескод тогочасного чиновника, порушувати який було вкрай небажано. Костюм, краватка — це обов'язково для чоловічої статі. Зняти піджак можна було тільки в кабінеті, але у жодному разі поза ним. Загальноприйнятим було носіння сорочки з коротким рукавом та краваткою влітку. До начальства треба було ходити суворо з блокнотом. Тому що з вуст начальства будь-якої хвилини могло зірватися щось дуже важливе або, не приведи Господь, розумне, що слід було негайно записати в блокнот і потім використовувати при написанні різного ступеня неpotрібності доповідей або довідок для того ж начальства.

І все ж чиновництво тих днів було невинним, домашнім, своїм. Воно мало більш-менш людське обличчя за всіх інших своїх вад: бюрократизму, чинопочитання, формалізму тощо.

Того, що трапилося з чиновництвом згодом, ніхто передбачити не міг.

У 1991 році, після путчу та розвалу СРСР, чиновництво області на якийсь час заметушилося, злиплося, сильно перемішалося і перефарбувалося із суцільного червоного у дво- чи триколірне. Найбільш одіозні совпартчиновники розчинилися в соціумі, абияк тихо допрацювали до пенсій і безпретензійно зійшли з арени. Зрідка вони потім з'являлися в нових ком- або соцпартіях, миготіли на рідкісних пострадянських демонстраціях, а потім затихли у ветеранських організаціях, нагадуючи про себе лише на виборах різних рівнів. Ніхто, разом з найвищими чиновниками області, не зумів зібрати на старість, тому, перебуваючи на пенсії, сумлінно працював у різних виборчих комісіях, виборчих штабах різних партій. До бізнесу вони не були привчені, не вміли і не хотіли ним займатися. Тому заробляли там, де був потрібний їхній унікальний організаторський досвід, роблячи це легально і відносно чесно. Одниці знайшли себе у бізнесі, зокрема й на ринках міста.

Чиновницький досвід вони передавали неохоче, тому молоде покоління буковинських чиновників зростало й мужніло, немов дикий чортополох на узбіччі стовпової дороги капіталізму. Хто як умів та міг. Жодних гучних чиновницьких династій не вийшло, були самотні наставники в цій справі, поодинокі й не завжди найкращі.

Вийшла горюча суміш зі спадкової зради, сільської некомпетентності та базарного нахабства. Ви бачили пики

сучасних чиновників у соцмережах? Їх упізнаєш одразу. Фотографії за великим письмовим столом, з обов'язковим комп'ютером та шафою з папками покликані спричинити шок у односельців, гостру заздрість до цих затишних кабінетів, можливостей необмеженої влади та вміння жити в нових умовах. На лобах усіх без винятку сучасних екземплярів намальовано тягар відповідальності за долю нашого багатостраждального краю. Їхня влада обмежена лише власною інтелектуальною обмеженістю разом з такою самою обмеженістю їхніх безпосередніх начальників.

Коли виганяли Януковича, всі чернівецькі чиновники, і погані, і хороші, дуже злякалися. Але невдовзі страх пройшов. І всі знову переконалися в тому, що немає нічого страшнішого за чиновника, у якого минуло почуття страху і він уцілів. Його нахабству та впевненості у власній непогрішності вже немає меж.

Є, звісно, чимало пристойних людей серед сучасного чернівецького чиновництва. Але вони демотивовані і морально, і матеріально. Пливають за течією чиновницької річки, нікуди не втручаючись, і відповідають на питання лише тоді, якщо той, хто запитує, розуміє, що він запитує. Їх слід більше жаліти, ніж заздрити їм. Тому що настав час сірих людей. Більше не потрібний талант. Потрібна відданість.

Іван Петрович був саме з тих, хто був ще не зіпсований. Невдовзі його справді запросили на роботу до Києва.

До Міністерства торгівлі охороною здоров'я.

НАПІДПИТКУ

У мене є друг — чернівчанин із вулиці Фрунзе. Він уже багато років живе у Києві, але місто нашої спільної юності любить і трепетно згадує, коли я його примушую.

Сьогодні скажу про одну його примітну рису: він завжди напрочуд точно приїжджає сюди, до Чернівців. Точно і вчасно.

Він безпомилково визначив, наприклад, що йому потрібно приїхати на 600-річчя міста, а раніше — просто на День міста.

І ось у його приїзд того Дня міста ми мирно гуляли з ним, переходячи з локації на локацію, потроху випиваючи зі знайомими та малознайомими городянами, поки на вулиці тоді Худякова не зустріли двох міських чиновників, моїх тогочасних колег. Справа була після обіду, свято вдалося, можна розслабитися, і вони були злегка напідпитку. У допустимих і цілком толерантних, пристойних рамках.

Мій друг — особливо популярний у народі, відомий телеведучий, обличчя телеканалу, «телемачо» тощо.

Один із чиновників, побачивши нас, упізнав у моєму приятелі когось відомого, показав на нього пальцем і сказав так, щоб чула вся вулиця:

— О! Микола Вересень!

І відразу запропонував зайти тут недалеко випити свіжого німецького пива. Його мовчазний колега просто душно сопів і, ще більше почервонівши, пропозицію підтримав. Нам теж нічого іншого не лишалось.

Ми розсілися на свіжому повітрі за столиком. Розмова спочатку не дуже клеїлася, заважала популярність київського гостя. Після певної паузи і перших ковтків холодного напою чиновник, що продовжував сопіти, обережно запитав у мого друга, бажаючи, очевидно, продемонструвати глибоку поінформованість про всеукраїнські справи:

— Ну чому в нас усе так?

На місто опустилася вечірня прохолода. З другим чиновником ми вже приблизно дві години оглядали з господарем нутрощі його ресторану та вислуховували плани на найближчі 20 років.

Коли ми повернулися, гість із Києва ще не відповів навіть на половину поставленого йому запитання. А його автор, як і раніше, сопів, пітнів і мовчав, уважно й важко вдумуючись у те, що говорив гість. Про те, що поставив йому запитання, вже пошкодував, здається, кілька разів.

Він же не знав, бідолашний, що мій друг приїхав вчасно і точно знає, «чому в нас усе так».

А ось те, що це був не Вересень, мої колеги не знають, здається, й досі.

ВЕЛИК

Ми їдемо купувати мені велосипед.

Вибір невеликий, ми братимемо «Орлятко». Такий весь зелений, з фарою попереду, з чорними педалями із жовтими відбивачами та справжнім багажником. Там пахуче двоколірне сидло. Але головне — це блискучий дзвінок на кермі, веселий та заливистий.

Я збирав гроші частково сам. По рублю, по п'ятдесят і навіть десять копійок. Збирав довго — мабуть, рік. Батько трохи додав — і мрія ось-ось здійсниться.

Ми приїхали до «Спорттоварів» на новенький Проспект. Було хмарно, і збирався дощ. Невелика черга. Я хвилююся, як перед кабінетом зубного, і можу знепритомніти від цього хвилювання.

Знайомий пацан з нашої школи вже викочує свій велик. Але не такий, як я хочу, не «Орлятко». Неприємне передчуття.

Але, боже, як пахне чужий велик новою гумою коліс! А насос ще в мастилi!

Підійшла наша черга. За прилавком знайомий тата дядько Мишко із Сокирян. Колись ми були у нього на дачі на Дністрі.

Вони про щось кілька хвилин пошепотілися, і батько швидко пішов у мій бік.

— Розумієш, «Орлятки» закінчилися на сьогодні. Але Мишко обіцяв щось вигадати.

Світ звалився до моїх ніг. У голові помутніло, я мало не впав прямо на підлогу магазину. Як я повернуся до нашого подвір'я, де пацани вже записалися в чергу покататися на моєму велику?! Що я скажу молодшому братові, якого обіцяв покатати першим?

Додому ми довго йшли через кафе з морозивом. Порція пломбіру трохи охолодила мою гіркоту.

Ось і наш дім. Біля дверей під'їзду стояло новеньке «Орлятко» ще в кріпленнях і пакувальному папері.

Дядько Мишко із Сокирян дотримав слова!

Сльози безупинно крапали моїми щоками, але на небі світило сонце.

ТАМАРОЧКА

Мама Сергійка попередила його про те, що кохання приходить до людини несподівано. Так і сталося.

Тамарочка була однокласницею Сергія, але він її раніше не помічав, бо був дуже захоплений геометрією. Але одного разу після уроку фізкультури у Михайла Еммануїловича Серьоженька, переодягаючись, зрозумів, що закоханий. Він тільки-но бачив, як Тамарочка гарно перестрибувала через козла, і зрозумів, що вона саме та дівчина, заради якої він готовий багато на що. Якщо не на все.

Тамарочка теж нещодавно звернула увагу на вихрастого Сергія, який не лаявся матом і не курив за котельнею школи з іншими пацанами.

Була осінь. Вони стали бачитися, гуляти у парку та на дитячому стадіоні. На дорослий стадіон вони не ходили, бо дорослими справами закоханих ще не вміли займатися.

Сергійко, як юний самець карпатського оленя, вистрибував попереду Тамарочки і збирав найкрасивіше листя клена. Потім вони сідали на лавочку, третю від входу

на стадіон праворуч і сплітали Тамарочці вінок. Їй він дуже пасував. Вона була схожа на Марину Владі.

Якось у п'ятницю у школі проходила урочиста лінійка. Тамарочка як голова ради дружини йшла біля прапора під барабанний дріб, тримаючи піонерський салют. Прапор був бордовим та важким. Дівчинка так захопилася, що не помітила яму на шкільному майданчику. Вона оступилася і некрасиво впала, забруднивши білий фартух і злякавши прапороносця. Серьоженька все це бачив, бо стояв буквально за два метри від прапора, але не міг поворухнутися, заціпенівши від жаху. Тому першим до Тамарочки, що впала, підбіг Михайло Еммануїлович. Він обійняв її за талію, не відводячи очей з її юних грудей, що набирали силу. Потім провів у клас.

Незабаром по Тамарочку прийшла мама і повела її додому.

Через три дні Сергійкові його єдиний друг Вітька за великим секретом розповів про те, що бачив Тамарочку в новому кінотеатрі «Дружба» з нахабним самбістом Едіком із 7-ї школи.

Сергійко потім іноді виходив у парк один. Він довго сидів на їхній улюбленій лавці, третій від входу на стадіон праворуч, тримаючи в руці сухий, але красивий кленовий лист.

Мама не встигла попередити Сергійка про те, що любов не тільки приходить несподівано, але так само несподівано йде.

ОМЕРТА

У дитинстві ми підстригалися в перукарні готелю «Інтурист», як він тоді називався. Це був екстрасучасний заклад. Там працювали переважно молоді дівчата, в зоні очікування завжди були свіжі польські журнали про моду, і можна було їх погортати, зазирнувши у глянцево закордонне життя. Була навіть черга для цього.

Але справжні чернівецькі перукарні були, звісно, у центрі.

У них працювали переважно єврейські чоловіки середнього та старшого віку. Дуже яскраві люди. Вони, очевидно, там працювали давно, ще з міжвоєнних часів.

Така омерта, закритий клан, абсолютно герметична спільнота людей, які знають якусь таємницю. Вони явно зберігали її у своїх таємничих підсобках, куди вільні від роботи майстри періодично пірнали, мов у вир. Виходили вони звідти, тримаючи рівно спину, й надалі старанно працювали. Вони були мовчазні, ніхто ніколи не робив їм зауважень. Лише глянувши на клієнта, вони вже точно знали, як його треба стригти.

Коли ми переїхали з Рогатки до центру, майже до Кобилянської, я потрапив до рук цих чудових людей. Дуже довго я не міг визначитися, де мені стригтися, щомісяця змінюючи перукарню. То в Будинку офіцерів, то на розі Руської та Української, то на Кобилянській, то ще десь.

Незважаючи на те, що в країні гуділа бітломанія і всі вирощували собі відповідні зачіски, стригтися все ж таки доводилося.

Для цього треба було йти до перукарні.

Тоді зачіски різнилися одна від одної. Їх було небагато, але відмінність була: «бокс», «напівбокс», «канадка» — те, що пам'ятаю.

Дуже подобалося, коли дядько-перукар садив тебе в крісло і потім натискав невидиму педальку — крісло м'яко піднімалося, а потім опускалося. Почувався ніби перед польотом на космічному кораблі. Стрижка закінчувалася рясним поливом зі старовинного пульверизатора не лише голови, а й усієї верхньої частини тулуба радянським одеколоном «Саша» чи «Тройной».

Пізніше, вже у часи студентства, відвідування перукарні стало регулярним, оскільки розпочалася військова кафедра, а з нею жартувати було не варто. Майор Будник, наприклад, вимагав, щоби студентська стрижка сягала не до 2 мм завдовжки, а до 2 мм углиб голови.

Так ми потоваришували з перукарнями на все життя.

Добре, що це сталося у Чернівцях.

САНАЦІЯ

Наприкінці уроку класна Любов Пилипівна оголосила, що завтра клас іде на санацію зубів. Ця жахлива процедура відбувалася щорічно у сусідній школі № 7, де встановлювали спеціальні стоматологічні крісла.

Петрик знав про це. Влітку, коли він їв грушу, йому здалося, що груша була тверда, і в нього в зубі від цього вийшла дірочка.

З того часу він весь час язиком намацував цю дірочку і чекав неминучої санації з тремтінням у всіх частинах тіла.

Коли він почув про те, що це станеться вже завтра, щось у ньому обрушилося. Світ перестав бути таким цікавим, а життя — таким яскравим і насиченим.

Тремтливим голосом Петрик запитав у свого співпартийника, тобто сусіда по парті, Паші:

— Як ти думаєш, що буде, якщо я завтра захворію? Якось не дуже чуюся.

Але Паша нічого не відповів, позаяк був власником рота з незначною кількістю здорових зубів. Він був байдужим

Кінець безкоштовного уривку. Щоби читати далі, придбайте, будь ласка, повну версію книги.